

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра екології, географії та туризму

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВК 11 «Основи демографії»

Галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка»

спеціальність 014.07 «Середня освіта (географія)»

освітньо-професійна програма «Середня освіта (географія)»

факультет психолого-природничий

Рівне - 2019

Робоча програма навчальної дисципліни «Основи демографії» для здобувачів вищої освіти спеціальності 014.07 «Середня освіта (географія)» за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (географія)» галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти.

Розробники: С.М. Лико, к. с.-г.н., доц.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри екології, географії та туризму РДГУ

Протокол № 10 від «27» серпня 2019 року

Завідувач кафедри екології, географії та туризму

(підпис)

(Д.В.Лико)
(прізвище та ініціали)

Робочу програму схвалено навчально-методичною комісією психолого-природничого факультету

Протокол від « 27 » серпня 2019 року № 5

Голова навчально-методичної комісії психолого-природничого
факультету

(доц. Павелків В.Р.)

Робоча програма навчальної дисципліни «Основи демографії» для здобувачів вищої освіти спеціальності 014.07 «Середня освіта (географія)» за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (географія)» галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти.

Розробники: С.М. Лико, к. с.-г.н., доц.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри екології, географії та туризму РДГУ

Протокол № 1 від «14» січня 2020 року

Завідувач кафедри екології, географії та туризму

(підпис)

(Д.В.Лико)
(прізвище та ініціали)

Робоча програма схвалена навчально-методичною комісією психолого-природничого факультету за спеціальністю 014.07 Середня освіта (Географія)

Протокол № 1 від «11» лютого 2020 року

Голова навчально-методичної комісії

(підпис)

(Сяська І.О.)
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни «Основи демографії»

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ECTS – 4,5	Галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка»	Професійна підготовка (обов'язкові)	
Модулів – 3	Спеціальність: 014.07 «Середня освіта (географія)»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		2-й	2-й
Загальна кількість годин – 135		Семестр	
Тижневих годин для денної форми навчання: Аудиторних – 3 Самостійної роботи студента - 6	Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	4-й	4-й
		Лекції	
		24 год	8 год
		Практичні	
		30 год	12 год
		Самостійна робота	
81 год	115 год		
Індивідуальні завдання			
Вид контролю: залік			

Примітка: Співвідношення кількості годин аудиторних занять та самостійної і індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 40% до 60%, для заочної форми навчання – 14,8% до 85,2%

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою демографії є вивчення закономірностей відтворення населення, його статево-вікової структури, шлюбної ситуації, соціального й етнічного складу; регіональні відмінності у способі життя, культурі, побуті, трудових навиках. Сучасна демографія через динаміку чисельності населення висвітлює в кількісній формі результат дії всіх економічних, соціальних і культурних факторів, що визначають розвиток людства. Аналіз демографічних індикаторів визначає необхідність формування науково обґрунтованої демографічної політики, як частини національної соціальної й економічної політики

Програма курсу „Основи демографії” побудована за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах та узгоджена з примірною структурою змісту навчального курсу, рекомендованою Європейською Кредитно-Трансферною Системою (ECTS).

Особливе місце демографії в системі соціальних та гуманітарних наук полягає в її можливостях формування у людей не тільки демографічної культури мислення, а й логіки мислення, практичних навичок, здатності розуміти демографічні, соціальні і культурні процеси, що відбуваються в нашому суспільстві, уміння застосовувати в роботі методологію та методику демографічного аналізу, демографічних, соціологічних досліджень.

Програма курсу „ Основи демографії ” складається з трьох розділів: „Теорія та історія демографії”; „Відтворення населення як сукупність демографічних процесів”; „Методологія та методика демографічного аналізу”.

Особлива увага приділена: демографічним процесам у суспільстві: народжуваності, смертності, шлюбності, відтворювання населення та ін.; особливостям демографічного аналізу, що, на думку автора, сприяє адаптації особистості у контексті демографічних та соціальних змін українського суспільства.

Спеціальні теми присвячені проблемам шлюбу і сім'ї, сімейної поведінки, розвитку сім'ї в Україні, демографічним факторам економічного розвитку.

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

знати:

- історію розвитку демографії;
- структуру демографії;
- основні демографічні проблеми сучасного суспільства;
- специфіку роботи з демографічними таблицями;
- методи вивчення демографічних процесів та особливості їх застосування у сучасному суспільстві.

Компетенції, якими має оволодіти студент в процесі вивчення дисципліни відповідно до освітньо-професійних програм:

- **ЗК02.**Здатність діяти на засадах етичних міркувань (мотивів).
- **ЗК05.**Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

- **ФК15.** Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем та людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства.
- **ФК16.** Здатність встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних чинників її розвитку, аналізувати і пояснювати особливості геопросторової організації природи, населення і господарства України.

3. Очікувані результати навчання

Вивчення дисципліни «**Основи демографії**» сприяє отриманню наступних **програмних результатів навчання** освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів:

- **ПР 3.** Описує основні механізми функціонування природних і суспільних територіальних комплексів, окремих її компонентів, класифікує зв'язки і залежності між компонентами, знає причини, перебіг і наслідки процесів, що відбуваються в них.
- **ПР 18.** Уміє самостійно вести польові природознавчі, фізико-географічні й суспільно-географічні дослідження, необхідні для організації практичних занять з географії в школі та для позашкільної краєзнавчої і природоохоронної роботи.

У результаті вивчення навчальної дисципліни, студенти повинні **вміти:**

вміти:

- організувати та проводити демографічні дослідження;
- застосувати отримані знання при рішенні творчих, педагогічних, навчально-виховних завдань з урахуванням індивідуальних можливостей учнів, особистості;
- використовувати свої знання на практиці;
- орієнтуватися в методичній та спеціальній літературі;
- здійснювати науково-дослідну та методичну діяльність.

Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ

Розділ I. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕМОГРАФІЇ

Тема 1. Демографія та її місце в системі наук.

Теоретичні основи демографії. Предмет і об'єкт демографії. Актуальність вивчення проблем народонаселення. Структура демографії. Демографія у системі суспільних наук.

Тема 2. Історія демографії.

Еволюція знання про відтворення населення. Основи демографічної діяльності. Сучасний підхід до аналізу проблем відтворення народонаселення. Історія розвитку демографічної думки в Україні.

Тема 3. Демографічні фактори економічного розвитку.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль												
Розділ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕМОГРАФІЇ												
Тема 1. Демографія та її місце в системі наук.	4	2			-	2	5	1			-	4
Тема 2. Історія демографії.	2				-	2	5	1			-	4
Тема 3. Демографічні фактори економічного розвитку.	4	2			-	2	4				-	4
Розділ II. ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК СУКУПНІСТЬ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ												
Тема 4. Народжуваність і смертність.	6	2	2		-	2	5	1			-	4
Тема 5. Шлюб і сім'я. Типи сімейної поведінки.	6	2	2		-	2	5	1			-	4
Тема 6. Соціальні проблеми сім'ї. Тенденції розвитку сім'ї в Україні.	4				-	4	4				-	4
Розділ III. МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ДЕМОГРАФІЧНОГО АНАЛІЗУ												
Тема 7. Методологічні підходи і методи аналізу демографічних процесів і структур.	11	1	2		6	2	9				6	3
Тема 8. Кількісний аналіз і вимірювання демографічних процесів.	17	1	2		12	2	17		2		12	3
Разом за змістовим	54	10	8		18	18	54	4	2		18	30

2. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Динаміка чисельності населення	2
2	Визначення основних показників відтворення населення	2
3	Дослідження статево-вікової структури населення	2

4	Дослідження показників соціальної структури населення	2
	Разом	8

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Демографія та її місце в системі наук.	2
2	Тема 2. Історія демографії.	2
3	Тема 3. Демографічні фактори економічного розвитку.	2
4	Тема 4. Народжуваність і смертність.	2
5	Тема 5. Шлюб і сім'я. Типи сімейної поведінки.	2
6	Тема 6. Соціальні проблеми сім'ї. Тенденції розвитку сім'ї в Україні.	4
7	Тема 7. Методологічні підходи і методи аналізу демографічних процесів і структур.	2
8	Тема 8. Кількісний аналіз і вимірювання демографічних процесів.	2
	Разом	18

6. Індивідуальні завдання

Завдання 1. Дати демографічну характеристику населення однієї з областей України, використовуючи дані статистичних довідників за 3 роки за рекомендованим планом.

Методичні рекомендації щодо виконання завдання 1

Для виконання завдання студентам необхідно скористатися даними мережі Інтернет (www.ukrstat.gov.ua) або статистичних щорічників по Україні за останні три роки. За погодженням з викладачем завдання можна виконати і на основі даних про населення зарубіжних країн.

Завдання повинно бути виконане з дотриманням наведеного плану. У кожному з пунктів окреслити тенденцію явища (процесу, показників) у регіоні та їх територіальну відмінність у середині регіону. Зробити порівняння із середніми показниками по Україні.

Текстову частину доповнити табличним та графічним матеріалом.

План демографічної характеристики регіону

1. Чисельність населення.
2. Статеві-вікова структура населення. Демографічне навантаження.
3. Природний рух населення: народжуваність, смертність, природний приріст.
4. Міграції населення: постійні, маятникові.

5. Національний та релігійний склад населення.
6. Розселення: щільність населення, міське розселення, сільське розселення, розвиток поселень.
7. Трудові ресурси та зайнятість населення.
8. Основні демографічні проблеми регіону та основні напрямки демографічної політики.

Завдання 2. Створити карту за заданою темою на основі статистичних даних та проаналізувати зміст карти у письмовій формі.

Пропонована тематика карт

1. Розселення.
2. Статевий склад населення
3. Віковий склад населення.
4. Статєво-вікова структура населення.
5. Статєва структура новонароджених.
6. Народжуваність у місті та селі.
7. Фертильність жіночого населення.
8. Смертність чоловіків та жінок.
9. Смертність у місті та селі.
10. Динаміка загальної смертності населення.
11. Природний приріст населення.
12. Динаміка природного приросту населення.
13. Природний приріст населення у місті та селі.
14. Шлюбність.
15. Розлучуваність.
16. Дитяча смертність.
17. Очікувана тривалість життя чоловіків та жінок.
18. Динаміка очікуваної тривалості життя.
19. Частота абортів.
20. Кількість абортів в окремих вікових групах жінок.
21. Міграція.
22. Безробіття.
23. Зайнятість населення.
24. Захворюваність туберкульозом.
25. Захворюваність населення на рак.
- 26. Інші теми за погодженням викладача та студента.**

7. Питання для підсумкового контролю знань з курсу

1. Предмет і об'єкт демографії.
2. Актуальність вивчення проблем народонаселення.
3. Структура демографії.

4. Демографія у системі суспільних наук.
5. Еволюція знання про відтворення населення.
6. Сучасний підхід до аналізу проблем відтворення народонаселення.
7. Історія розвитку демографічної думки в Україні.
8. Проблеми економіко-демографічного розвитку.
9. Демографічні процеси як фактор маркетингового середовища.
10. Народжуваність у демографічному вимірі.
11. Інтервальні коефіцієнти народжуваності.
12. Таблиці народжуваності.
13. Смертність у демографічному вимірі. Причини смертності.
14. Вимірювання смертності.
15. Таблиці смертності та середньої тривалості життя.
16. Динаміка смертності в Україні.
17. Сім'я як поняття. Роль сім'ї у суспільстві.
18. Фундаментальні проблеми сім'ї.
19. Функції сім'ї. Життєвий цикл сім'ї. Типи сімей.
20. Шлюб та шлюбний стан особистості. Форми шлюбу.
21. Шлюбна поведінка.
22. Статева поведінка. Сексуальна поведінка. Репродуктивна поведінка.
23. Соціальні проблеми сім'ї.
24. Основні принципи сімейної політики.
25. Стратегія та технологія сімейної політики.
26. Конфлікти в сім'ї і причини розводів. Соціальні підтримка сімей.
27. Консультування сім'ї у системному напрямку.
28. Сутність сімейної політики в Україні.
29. Основні тенденції та процеси, які впливають на розвиток сім'ї в Україні.
30. Цілі й завдання демографічного аналізу. Поперечний та поздовжній аналізи.
31. План демографічного аналізу.
32. Програма демографічного дослідження.
33. Соціологічні методи вивчення демографічних процесів та їх особливості у контексті демографічного аналізу.
34. Картографічні методи вивчення демографічних процесів.
35. Демографічна статистика.
36. Демографічна сітка.
37. Демографічні таблиці.
38. Демографічні коефіцієнти.
39. Демографічний прогноз.
40. Математичні моделі вимірювання демографічних процесів і структур.

8. Методи навчання

Під час лекційного курсу застосовується слайдові презентація (у програмі Power Point), роздатковий матеріал (ілюстрації, схеми, таблиці, гербарій тощо за

темою заняття), перегляд навчальних фільмів (програмне забезпечення Windows Media), дискусійне обговорення проблемних питань, використання інтернет ресурсу. На практичних заняттях вирішуються ситуаційні завдання. А також:

- словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- практичний метод (практичні заняття);
- наочний метод (метод ілюстрацій і метод демонстрацій);
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);
- відеометод у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);
- самостійна робота (розв'язання завдань);
- індивідуальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти.

9. Методи оцінювання

- усне або письмове опитування
- тестування;
- командні проєкти;
- реферати, есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- презентації та виступи на наукових заходах;
- захист практичних робіт;
- залік.

10. Засоби діагностики результатів навчання

- стандартизовані тести;
- командні проєкти;
- аналітичні звіти, реферати, есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- завдання на тренажерах.

11. Критерії оцінювання результатів навчання 4 семестр (іспит)

Поточне тестування та самостійна робота								Підсумковий тест (залік)	Сума
Змістовний модуль								40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8		
6	6	6	8	8	6	10	10		

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

12. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
74–81	C		
64–73	D	задовільно	
60–63	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

Рекомендована література

Базова

1. Стеценко С.Г. Демографічна статистика. – К., 2006.
2. Стеценко С. Г., Швець В. Г. Статистика населення: Підруч. для вузів. — К.: Вища шк., 1993.
3. Стадник О.Г. Географія населення з основами демографії – Х.: Вид. Група «Основа», 2009. – 112 с. – (Серія «Бібліотека журналу «Географія», Вип. 8 (68)).
4. Прибиткова І. М. Основи демографії. — К.: АртЕК, 1998.
5. Злоказов И. А. Демографическая ситуация и демографическая политика в ФРГ. — М., 1989.
6. Демография: настоящее и будущее. — Саранск, 2000.
7. Демография. Современное состояние и перспективы развития / Под ред. Д. И. Валентя. — М., 1997.
8. Дорошенко Л. С. Демографія : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — К.: МАУП, 2005. — 112 с.
9. Брисов В. А. Демография: Учебник для вузов. — М., 1999.

10. Валентей Д. И., Кваша А. Я. Основы демографии. — М., 1989.

Допоміжна

11. Аналитические обозрения Центра комплексных социальных исследований и маркетинга. — Сер. «Социология». — 1996. — Вып. 56.
12. Архангельский В. Н. Демографическая политика: цели, принципы, приоритеты. — Саранск, 2000.
13. Афанасьев И. Кем будут управлять украинские лидеры в XXI ве-ке?// Персонал. — 2001. — № 2.
14. Валентей С., Нестеров Л. Человеческий потенциал: новые измерения и новые ориентиры // Вопр. экономики. — 1999. — № 2.
15. Власюк О. С., Прирождков С. І. Индекс людського розвитку: досвід України. — К., 1995.
16. Гозулов А. Перепись населения России 1999 года // Вопр. статистики. — 1997. — № 3.
17. Демографические процессы и их закономерности / Под ред. Д. И. Валентея. — М., 1991.
18. Демографическое развитие и становление рынка труда Респуб-лики Беларусь: Сб. трудов. — Минск, 1996.
19. Жилкина Т. Семейная политика и формы помощи семье. Зарубежный опыт// Международная экономика и международные отношения. — 1994. — № 1.
20. Закон України «Про Всеукраїнський перепис населення» від 19 жовтня 2000 р.
21. Котлер Ф. Основы маркетинга. — М., 1992.
22. Кузнецова Е. В. Индекс человеческого развития и тенденции его изменения в России и зарубежных странах // Вопр. статистики. — 1999. — № 2.
23. Курило І. О. Про демоекономічну оцінку трудового потенціалу населення та деякі проблеми його відтворення в сучасних умовах // Зайнятість та ринок праці. — К., 1998 — Вип. 7.
24. Курс демографии /Под. ред. А. Я. Боярского. — М., 1985.
25. Либанова Е. М. Рынок праці: соціально-демографічні аспекти. — К., 1996.
26. Либанова Э. М. Продолжительность жизни населения (опыт комплексного регионального исследования). — К.: Наук. думка, 1991.
27. Медков В. М. Демография: Для студ. вузов. — Ростов н/Д: Феникс, 2002.
28. Міграційні процеси в сучасному світі. Світовий, регіональний та національний виміри / За ред. Ю. Римаренка. — К.: Довіра, 1998.
29. Мірко Н. Трансформація демографічних процесів // Україна: аспекти праці. — 1998. — № 7.
30. Народонаселение: Энциклопедический словарь/Ред. кол. А. Я. Кваша, Г. Г. Меликьян, А. А. Ткаченко и др. — М.: Большая рос. эн-цикл.,

1994. — 640 с.
31. Народонаселение. Современное состояние научного знания. — М.: МГУ, 1991.
 32. Населення України. Демографічний збірник. — К., 2010. — 596 с.
 33. Осколкова О. США: изменения в сфере семейно-брачных отношений // Международная экономика и международные отношения. — 1993. — № 6.
 34. Основи державної міграційної політики України. — К., 1994.
 35. Основні напрямки розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року: Схвалено указом Президента України від 3 серпня 1994 р.
 36. Основні напрями соціальної політики на період до 2004 року: Схвалено указом Президента України від 24 травня 2000 р.
 37. Пирожков С. И. Трудовой потенциал в демографическом измерении. — К., 1992.
 38. Пирожков С. И., Лакіза-Сачук Н. Україна в демографічному вимірі: минуле, сучасне, майбутнє. — К., 1995.
 39. Привалова Н. Н., Руцкая М. В., Марченко Н. И. Опыт регулирования демографических процессов в зарубежных странах / Демографическое развитие и становление рынка труда Республики Беларусь: Сб. науч. трудов. — Минск, 1996.
 40. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року // Уряд. кур'єр. — 2002 р. — № 244.
 41. Римашевская И. М. О методологии определения качественного состояния населения // Демография и социология. — Вып. 6. — Качество населения. — 2001. — № 2.
 42. Романюк А. Демографічний прогноз як передбачення, моделювання і перспективний аналіз // Економіка України. — 1993. — № 11.
 43. Саградов А. А. Модель развития населения // Российский экономический журнал. — 1992. — № 7.
 44. Самуэльсон П. Экономика, — М., 1992. — Т. II.
 45. Сімейний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. 2002. — № 21–22.
 46. Смаль В. Індустріальні та постіндустріальні зміни в структурі зайнятості населення України. // Зб. наук. праць. Часопис соціально-економічної географії. — Харків, 2010. — Випуск 8(1). — с.53 -59.
 47. Сови А. Общая теория населения. — М.: Прогресс, 1997 — Т. II.
 48. Современная демография: Учеб. пособие / Под ред. А. Я. Кваши, В. А. Ионцева. — М., 1995.
 49. Сологуб О. П. Продуктивність економіки: регіональні аспекти. — К.: Знання, 1998. — Р. 4.1. Демографічний потенціал в регіонах.
 50. Сорокин П. Современное состояние России // Новый мир. — 1992. — № 4.
 51. Социально-демографическая политика в развитых странах Запа-да. —

- М., 1992.
52. Статеві-віковий склад населення України за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року. — К.: Держкомстат України, 2003.
 53. Статистичний щорічник України за 2011 рік. — К.: Техніка, 2012.
 54. Стешенко В. С. Демографічна криза в Україні: проблеми дослідження, витоки, складові, напрямки протидії. — К., 2001.
 55. Стешенко В., Рудницький О. Демографічні перспективи України до 2026 року. — К., 1999.
 56. Чуйко Л. В. До концепції демоекономічного розвитку сім'ї в контексті реформування економіки // Демоекономічні дослідження. К., 1995.

Картографічні джерела

1. Ukraine in maps / Bochkovska A., Dovenyi Z., Karasconyi D., Kocsis K., Kovacs Z., Kozachenko T., Marynych O., Michalko G., Palienko V., Rudenko L., Schweitzer F., Smolyi V., Tiner T. Institute of Geography of NASU, Geographical Research Institute Hungarian Academy of Sciences. — Kyiv-Budapest, 2008. — 147 р.
2. Географический атлас для учителей средней школы. — М. 1980.
3. Географічний атлас для вчителів. — К., 2010.
4. Національний атлас України/ [наук ред. Руденко Л.Г. та ін.]; Інститут географії. — К.: Картографія, 2008. — 440 с.

14. Інформаційні ресурси

1. <http://geoswit.ucoz.ru>
2. <http://www.geograf.com.ua>
3. <http://www.ukrstat.gov.ua>